

Nechutová, Jana

[Fuker, Fridrich Jakob. O zdraví a chorobách Uhorska (De salubritate et morbis Hungariae)]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. N, Řada klasická.
2004, vol. 53, iss. N9, pp. 183-184

ISBN 80-210-3498-X

ISSN 1211-6335

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/114135>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

významu „midwife“ (tj. porodní asistentka). Autor tento sporný význam zpochybňuje a považuje jej v historickém kontextu antické medicíny za nepatřičný. Vylučuje analogii s novověkými lékaři, proto používání ekvivalentu „lady doctor“ v překladech nedoporučuje.

Poslední dvě kapitoly vynikají pojednáním o Galénově nepřehlédnutelném podílu na tvorbě lékařských termínů, ale i rozvíjení terminologické teorie, řešení vztahu mezi pojmem a pojmenováním prostředkem, obsahem a formou. Nejprve autor zjišťuje, jak se Galénos vyrovnával s motivovaností, tj. jednou z vlastností odborného názvu, kterou v inventáři relevantních kritérií požadovaných při formaci termínu zvlášť zdůrazňuje i moderní teorie terminologie. V označeních nemocí se Galénovi podařilo využít téměř všechny možnosti motivace, které se vyskytují v současných postupech. Naproti tomu používá značně sporný repertoár anatomických termínů, i když určité náznaky postupující terminologizace lze pozorovat i zde. Kromě toho se autor zamýšlí nad otázkou, zda Galénos znal pojem terminus technicus, a zaujímá v této věci ambivalentní stanovisko. Zdá se, že odpověď musí být kladná, ale zároveň je třeba brát v úvahu, že sám nepostupoval konsekventně a nevyžadoval speciální názvy pro všechny jevy a útvary medicínské povahy.

Navazující kapitola pokračuje v problematice výkladu názvů nemocí vzájemným srovnáním přístupu k funkci etymologie u tří autorů medicínské literatury, Galéna, Caelia Aureliana a Isidora ze Sevilly. Zatímco první z nich upřednostňuje obsahovou stránku pojmu před terminologickou, Caelius Aurelianus přiznává termínům a jejich původu větší důležitost, vychází však z Galénových principů, které rozpracovává jen částečně. Na rozdíl od toho Isidorus ze Sevilly zakládá svou prosulou encyklopedii důsledně na etymologické explikaci pojmenování a použitých jazykových prostředků. Tuto část a vlastně celou knihu uzavírá autor výstižně zmínkou, že význam Isidorova díla rehabilitovali němečtí historikové medicíny druhé poloviny 20. stol., kdy část z nich dospěla k názoru, že výuka terminologie na lékařských fakultách je nejlepší propedeutika do studia medicíny, dokonce se v této souvislosti objevuje vzletná formulace „der eleganteste Weg in die Medizin“.

Vzhledem k všeobecně nízké znalosti klasických jazyků by bylo užitečné, aby všechny latinské a řecké citace použité v práci byly důsledně přeloženy, jmenovitě v poslední kapitole německé znění mnohdy chybí. Naopak dvojitý postup při citování autorů (antičtí pod čarou, ostatní v textu) usnadňuje orientaci. Kromě pramenů a soupisu zkratk čtenář ocení obsáhlý seznam odborné a slovníkové literatury.

Odborně výborně fundované, zajímavé a přesvědčivé výklady budí celkově příznivý dojem, německá verze práce pak zaručuje její přístupnost širší vědecké societě. Závěrem zůstává vyslovit politování, že se autor nerozhodl pro větší záběr do své vědecko-výzkumné produkce v dané oblasti. Získali bychom komplexnější představu o dalších pozoruhodných výsledcích bádání v oboru dějin lékařské terminologie, který se právě jeho přičiněním stává na Slovensku samostatnou specializací klasických studií.

Elena Marečková-Štolcová

Fridrich Jakob Fuker, O zdraví a chorobách Uhorska (De salubritate et morbis Hungariae). Preklad, úvod a poznámky František Šimon. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2003, 126 strán.

Osmnácté století je doba, kdy se v oblasti rakousko-uherské monarchie začíná medicína výrazně rozvíjet na novém, lze říci vědeckém, základě; období, kdy byla tato disciplína spíše v područí než v sousedství alchymie, astrologie a magie, je překonáno, sílí vliv kritického racionalismu osvíceného věku působí i zde. Plodem a dokladem tohoto stavu je předkládaná publikace. Máme před sebou faksimile lipského tisku z roku 1777 (vydaného nákladem bratislavského knihkupce Antonia Löwyho), zrcadlově opatřené slovenským překladem, jež pořídil docent latiny na lékařské fakultě univerzity P. J. Šafařka v Košicích František Šimon.

Autor lékařského spisu Jakob Fuker (1749–1805), lékař německé národnosti, působil v Košicích. O jeho životě a díle i o rázu a obsahu překládaného spisu nás editor a překladatel informuje v úvodní kapitole (str. V–IX). Již zde se dozvíme to, co si pak můžeme ověřit četbou samotného Fukerova textu a jeho překladu, totiž že tento spis o zdravotních poměrech a chorobách nepředsta-

vuje revoluční dílo a že jeho hlavní myšlenkou je odmítnutí všeobecně rozšířeného názoru o nezdravém prostředí tehdejších Uher.

Fukerův spis začíná proklamativně a apologeticky stavěnou předmluvou a dělí se pak na dva hlavní oddíly – kratší (kap. I–XVII) „Salubritas Hungariae generatim“ a obsáhlejší (kap. XVIII–XLI) „Morbi Hungariae“. První díl je pozoruhodný silným vlasteneckým patosem, jímž autor brání Uhry proti prý obecně rozšířenému přesvědčení o jejich nezdravém ovzduší, aspekt, který by mohl zajímat historika doby, v níž se formují moderní národy. Současného čtenáře uspokojí a pobaví také pozoruhodně nadčasová Fukerova kritika stavu uherského lékařství a veřejné zdravotní péče. Druhý díl popisuje různé, zejména epidemické, choroby; toto líčení má význam nejen pro dějiny lékařství, nýbrž i pro sociální dějiny a pro poznání každodenního života v Uhrách (a na Slovensku) dané doby. Zajímavý je zde kritický pohled raně novověkého autora na soudobé názory, na některé léčebné praktiky a zejména na diagnostiku.

Text faksimile a překladu je doprovázen stručnými (str. 117–119) překladatelskými poznámkami a pak seznamem vlastních jmen (str. 120–125), který přináší více, než kolik slibuje – jsou v něm i nezbytné identifikace citací, jež vložil latinský autor do svého spisu. Na konci textu samotného jsou např. uvedeny Iuvenalovy verše a na str. 122 je citát identifikován (Sat. 5,131). K samotnému závěru chci podotknout, že je k překladu velmi obtížný a že není snadné dobrat se bezpečně jeho skutečného významu: v Šimonově překladu, zdá se mi, nevyznívá srozumitelně, a chci se o interpretaci navzdory obtížnosti textu pokusit. Domnívám se, že autor ve shodě s tendencí celého díla vyvrátit názor o nezdravém prostředí Uher končí konstatováním, jež jsou správně slovensky vystiženy překladem „je to krajina od přírody také zdravá, že jej nemožno nič vytknúť“. Dále bych tedy (ovšem česky) překládala snad takto: „a přece může být Uhrám všude vytýkáno, že jsou nezdravé. Nemusel jsem se snad ani tak tvrdě rozhořčovat kvůli tomu – nebo spíš na ně (kteří to Uhrám vytýkají, JN)! Ostatně – „...mnoho je na světě věcí / které si netroufá říci, kdo chodí jen v dřevěm pláští!“ (Iuvenalis, zde podle překladu Z. K. Vysokého).

Obtížnost porozumění textu originálu platí o řadě dalších souvětí a obrátů Fukerovy latiny (sice již klasicizující, ale přece jen ještě poplatné barokní košatosti). Pokud jsou tedy některá místa textu přeložena volně nebo snad nepřesně a pokud by někde bylo možno o správném vystižení významu diskutovat, nic to neubírá na hodnotě knížky ani na zásluze překladatele: zpřístupnil vzácný dokument historie lékařství a kulturních i sociálních dějin.

Jana Nechutová

Latin vulgaire – latin tardif VI. Actes du VIe colloque international sur le latin vulgaire et tardif, Helsinki, 29 août – 2 septembre 2000. Édité par Heikki Solin, Matti Leiwo, Hilla Halla-aho. Hildesheim–Zürich–New York 2003, 610 stran.

V uplynulém roce se v Seville konalo již po sedmé Mezinárodní kolokvium o lidové (vulgární) a pozdní latině. Ve stejném roce vyšel sborník, který je výsledkem setkání předchozího, které proběhlo v Helsinkách v roce 2000 a o němž jsou tyto řádky. Obsahuje většinu příspěvků, které na konferenci zazněly. Tyto příspěvky jsou rozděleny do pěti oddílů.

První oddíl věnovaný všeobecným a strukturálním problémům zahajuje projev J. Hermana, shrnující životní dílo zesnulého V. Väänänen na pozadí vývoje oboru. Z ostatních článků dva (R. De Dardela a W. Mańczaka) se zabývají otázkami spojenými se vznikem románských jazyků, O. Pagnagl rolí analogie v lidové a pozdní latině, T. Fögen věnuje pozornost jazykovému povědomí v antice a R. Müller upozorňuje na úlohu rétorických spisů při rozchodu knižní normy a běžného jazykového úzu koncem antiky.

Druhý oddíl obsahuje články věnující se vybraným jazykovým jevům konkrétních textů. Podle doby jejich vzniku je rozpětí pojednávaných textů poměrně rozsáhlé. Nejstarším je nápis z osady Furfo z r. 58 př. K., jehož přepis a jazykovou i věcnou interpretaci podává T. Adamik. Dva příspěvky se týkají známého cestovního deníku křesťanské poutnice Egerie. O. Álvarezová Huertová syntaktickými a lexikálními hispanizmy jejího jazyka podepírá názor o hispánském původu poutnice, M. Fruyt se zabývá způsoby vyjádření anafory, katafory a deixe u ní. G. Grebeová podává